

УДК 373.2
Х91

Х91 **Хрестоматія для читання.** Твори для дітей 6 року життя / уклад. А. А. Ємець, О. М. Коваленко, О. В. Шапка. — Х.: Вид. група «Основа», 2017. — 272 с.: іл.

ISBN 978-617-00-3022-1.

У хрестоматії наведено найкращі зразки дитячої літератури, спрямовані на забезпечення загального мовленнєвого розвитку дітей 6-го року життя і формування в них інтересу до художньої літератури.

Вихователі знайдуть у хрестоматії якісний матеріал для змістовних занять, батьки — можливість плідно спілкуватися з дитиною, малюки — корисну й цікаву розвагу.

Хрестоматію створено відповідно до чинних програм.

УДК 373.2

ХРЕСТОМАТІЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ

Твори для дітей 6 року життя

Укладачі:

ЄМЕЦЬ Альона Анатоліївна,
КОВАЛЕНКО Ольга Миколаївна,
ШАПКА Ольга Вікторівна

Редактор: *Юрченко Н. Ф.*

Підп. до друку 10.04.2017. Формат 60×90/16. Папір офсет.

Гарн. Шкільна. Ум. друк. арк. 3,51. Зам. № 17-04/17-05.

ТОВ «Видавнича група «Основа»». 61001, м. Харків, вул. Плеханівська, 66.

Тел. (057) 717-99-30, e-mail: office@osnova.com.ua.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5216 від 22.09.2016 р.

Надруковано у друкарні ТОВ «ТРИАДА-ПАК»

Свідоцтво ДК № 4926 від 25.06.2015 р.

м. Харків, вул. Киргизька, 19. Тел. +38(057)703-12-21

www.triada-pack.com, e-mail: sale@triada.kharkov.ua

© Ємець А. А., Коваленко О. М.,
Шапка О. В., укладання, 2017

© ТОВ «Видавнича група «Основа»», 2017

ISBN 978-617-00-3022-1

ЩО І ЯК ЧИТАТИ ДІТЯМ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ

Шостий рік життя — це важливий етап у підготовці дітей до навчання в школі. Готовність до шкільного навчання складається з багатьох чинників: розвитку пам'яті, уваги, мислення, вольової й емоційної сфер дитини. Особливе значення у реалізації завдань загального розвитку належить мовленнєвій та літературній освіті. Слухання, вивчення напам'ять, переказ художніх творів є важливими засобами формування інтересу до книги. Прагнення до самостійного читання виникає в дитини лише за умови систематичного залучення її до роботи з книгою. Загальновідомим є той факт, що першою художньою книгою, яку вибирає дитина для самостійного читання, як правило, є добре знайома, багаторазово прочитана і розглянута, а отже, улюблена. Тому завданням дорослого в цей період є формування доступного кола читання, ознайомлення дітей з авторами художніх творів, формування вибіркового, естетичного ставлення до літератури.

Саме розв'язанню цих завдань і призначені матеріали, вміщені в четвертому розділі хрестоматії *«Твори для дітей старшого дошкільного віку (шостий рік життя)»*.

У старших дошкільників значно зростають можливості до сприйняття й осмислення літературних творів, що виявляється в:

- ☉ здатності усвідомлювати події, яких не було в їхньому особистому досвіді;
- ☉ здатності співчувати літературним героям (емоційне ставлення до героїв виникає на основі осмислення дитиною всієї колізії твору й урахування всіх характеристик дійових осіб);
- ☉ прагненні до розуміння мотивів поведінки героїв;
- ☉ здатності відтворювати ланцюг подій твору;
- ☉ наявності тематичних уподобань;

- ⊗ свідомому ставленні до авторського слова, умінні помічати особливості мови, виділяти образне мовлення й відтворювати його.

Ознайомлюючи дошкільників з художньою літературою, використовують різні прийоми формування повноцінного сприйняття твору дітьми:

- ⊗ виразне читання вихователя;
- ⊗ бесіда про прочитане;
- ⊗ повторне читання;
- ⊗ розглядання ілюстрацій;
- ⊗ пояснення незнайомих слів;
- ⊗ залучення дітей до інсценування та драматизації знайомих творів;
- ⊗ стимулювання дітей до самостійної творчості на основі прочитаного тощо.

Бесіда після читання твору допомагає глибше зрозуміти твір, поглибити естетичні переживання дітей.

Під час бесіди слід використовувати такі види запитань:

- ⊗ запитання, спрямовані на виявлення фактичного розуміння смислу твору («Про кого цей твір?», «Коли відбувалася подія?», «Що трапилося з головним героєм?»);
- ⊗ запитання, які дозволяють довідатися про емоційне ставлення до подій і героїв («Хто вам найбільше сподобався? Чому?», «Подобається герой чи ні?»);
- ⊗ запитання, спрямовані на з'ясування мотивів учинків дійових осіб («Чому герой так вчинив?»);
- ⊗ запитання, які привертають увагу дітей до мовних засобів виразності («Як по-різному називають головного героя у творі?»);
- ⊗ запитання, які допомагають зробити висновки («Чому письменник так назвав своє оповідання?», «Для чого письменник розповів нам цю історію?»).

Особливо важливого значення набуває бесіда після читання творів морально-етичної тематики. Однак розмову слід вести про вчинки персонажів, а не про поведінку дітей групи. Сам твір силою художнього образу впливає на дошкільнят дівіше за будь-яке моралізування. У книзі «Майбутнім першокласникам» представлені казки, вірші й оповідання морально-етичної тематики. Серед них — твори В. Сухомлинського та О. Буценя, які змальовують ситуації, що найчастіше трапляються з дітьми.

Важливе місце в розвитку дошкільників посідає самостійна художня діяльність, яка повинна бути різноманітною й містити образотворче мистецтво, ігри-драматизації, інсценування.

Готуючи розваги, організовуючи вихованців для самостійних «театральних вистав», вихователь повинен спочатку навчити їх водити ляльку, потім підвести до освоєння тексту в процесі дій з нею, далі навчити «артистів» слухати один одного й лише потім залучати всіх до спільної дії.

Треба враховувати також, що дітям не завжди відомо, як слід зображувати того або іншого персонажа. Інтенації їх бувають маловиразними, дії одноманітними. Від цього й глядачі й виконавці відчують незадоволеність та іноді втрачають інтерес до драматизації.

Завдання педагога — показати дітям засоби виразності, які стимулювали б їхню творчу діяльність. Із цією метою вихователь може пропонувати дітям на занятті або в самостійній діяльності грати сценки на ті або інші теми, наприклад:

- ☀️ пошукати уявлюване кошеня, називаючи його на ім'я (педагог пропонує дітям відзначити різницю у виконанні цього завдання їхніми товаришами: хтось кликав суворо, хтось — ласкаво, а хтось — дуже сердито);
- ☀️ щеня змерзло, потрібно приголубити його;
- ☀️ кілька разів вимовити фразу, змінюючи логічний наголос;
- ☀️ попросити в товариша іграшку (вихователь просить дітей визначити, як звучало прохання: чемно, нетерпляче тощо);
- ☀️ виконати пісеньку з казки «Вовк і семеро козенят» від імені кози й від імені вовка;
- ☀️ зобразити прогулянку трьох ведмедів з однойменної казки Л. Толстого, але так, щоб вони поводитися й діяли по-різному;
- ☀️ перейти через уявний струмок по камінчиках тощо.

До кінця перебування в старшій групі в дітей потрібно викликати інтерес до тих видів діяльності, які особливо корисні їм як майбутнім школярам: до настільних і настільно-друкованих ігор, до розглядання книжок і картинок, а також виготовлення саморобних книжок, альбомів, до конструювання, ліплення.

Розглянемо більш детально особливості роботи з творами різних жанрів у старшій групі дитячого садка.

КАЗКИ

У старшому дошкільному віці доступними є чарівні й соціально-побутові народні казки.

Соціально-побутові казки — це казки, у яких події наближені до реальних подій з життя людей. Героями таких казок найчастіше є або члени родини (чоловік та жінка, батьки та діти), або представники різних соціальних верств (бідний і багатий, солдат і цар, кріпак і пан). У більшості соціально-побутових казок немає чарівних елементів, сюжет будується навколо надзвичайної винахідливості героя, уміння знаходити вихід у найскрутніших обставинах («Мудра дівчина», «Язиката Хвеська»).

Для дітей дошкільного віку актуальним залишається багаторазове перечитування казок. Досягнення дитячої літератури дозволяють зробити перечитування більш творчим процесом: знайомі сюжети в переказі видатних письменників отримують нове життя й додаткові повороти сюжету, що вимагає від дитини уважно вслуховуватися в текст твору, щоб побачити відмінності. Потім, користуючись подібними переказами як зразком, дитина зможе спробувати самостійно створити нові варіанти улюблених казок.

Дітей старшого дошкільного віку продовжують ознайомлювати не тільки з українськими народними казками, а й казками народів світу. Читаючи їх дітям, необхідно звертати увагу на схожі, спільні риси казок і на відмінності, країнознавчі особливості, притаманні певному народові, країні.

До кола читання старших дошкільників обов'язково належать, крім народних, і літературні казки. Діти знайомляться з казками як письменників ХІХ століття (М. Коцюбинський, Леся Українка), так і письменників ХХ століття (Л. Письменна, Ю. Ярмиш, Н. Забіла, М. Трублаїні, А. Костецький, В. Сухомлинський) і наших сучасників (В. Нестайко, Зірка Мензатюк). Творчість зарубіжних письменників у хрестоматії представлена іменами Г. Х. Андерсена, Ш. Перро, Л. Муур, Р. Кіплінга, Д. Біссета.

ВІРШІ

Робота з віршами повинна бути спрямована на виховання в дітей любові до поезії, ознайомлення з поетичними творами, розвиток вміння сприймати й виразно розповідати вірші. У дошкільному віці важливо вчити дітей сприймати й оцінювати поетичний твір, виховувати художній смак.

Коло читання старших дошкільників розширюється за рахунок як фольклорних творів, так і літературних аналогів: лічилок, дражнилок, мирилок, небилиць, прислів'їв та приказок, скоромовок, веснянок, щедрівок і колядок.

Лічилки — це мініатюрні вірші з чітким ритмом і повною римою; вони допомагають визначити ролі учасників гри чи розміщення їх за групами. Виконуються лічилки, як правило, речитативом.

Дражнилки. У ході гри народжувалися і виконувалися невеличкі пісеньки, складені самими малятами з метою викликати відповідну реакцію у свого противника. У дражнилках часто немає логічної послідовності думки, порушений розмір вірша. Творцями дражнилок є самі діти, які іноді нагромаджують і вигадують слова, не замислюючись над їх значенням, над вірогідністю вчинків і фактів, про які йдеться в цих творах.

Мирилки — невеличкі пісеньки, розраховані на те, щоб забути недавню сварку, відновити товариські стосунки. Вони вносять у бурхливе дитяче життя мирне начало, знижують напруження, викликане конфліктними ситуаціями, що спалахують, як правило, без поважних причин.

Небилиці — гумористичні твори, у яких нагромаджено різні предмети, зміщені зі звичайного місця, всіляко переплутані, поставлені у невластивий їм порядок. Небилиці швидко запам'ятовуються, виховують у дітей смак до влучного слова, розвивають творчу фантазію, привчають самостійно мислити, зіставляти факти, критично підходити до прочитаного або почутого. У творах цього жанру спостерігається динамічність у розвитку сюжету, швидка зміна подій.

Прислів'я і приказки ще за сивої давнини відігравали важливу виховну роль. У них акумулювалася мудрість народу, його багатотисячовий досвід, думи і сподівання.

У жанровому відношенні прислів'я і приказки дуже близькі. Але якщо прислів'я обов'язково містить повчання («Весна красна квітами, а осінь — плодами»), то в приказці найчастіше факт

тільки констатується, але не оцінюється («Весна ледачого не любить»). Прислів'я і приказки можуть бути ефективним засобом виховання, якщо уміло з ними поводитися і доречно користуватися. У маленьких за розміром творах міститься значний виховний смисл.

Скоромовки — невеликі за розміром твори (прозові або віршовані) гумористичного спрямування. Це один із тих специфічних засобів старої народної педагогіки, який з успіхом використовується сьогодні в дошкільних закладах з метою домогтися правильної вимови складних для дитини звуків (зокрема [р], [л]), позбутися шепелявості й сюсюкання, змішування окремих звуків.

Календарна поезія прийшла до дітей з фольклору дорослих. Життя наших предків було тісно пов'язане з природою. Від неї залежав врожай, а отже, й добробут сім'ї. Природу люди сприймали як живу істоту, яку треба привернути на свій бік, задобрити. Цю функцію виконувала календарно-обрядова поезія, передусім цикл веснянок, пісеньок про літо, що широко побутують і в сучасному дитячому фольклорі. У них змальовується краса рідного краю, чарівні картини природи у різні пори року, прихід весни тощо.

Поширеними були й пісні, що належали до зимового поетичного циклу (колядки, щедрівки, посівальні пісні), у яких висловлені найкращі побажання з Новим роком, надії на щастя, добробут, на ранню весну і щедre літо. Пісні цього циклу набувають у наш час нових рис і форм.

У старшому дошкільному віці вдосконалюється вміння осмислено, чітко й виразно читати напам'ять вірші, виявляючи ініціативу й самостійність. Для заучування рекомендують досить складні за змістом й художніми засобами вірші. Доречно допомогти дітям створити поетичний настрій, уявити картини природи чи обставини, яким присвячено вірші.

На характер заучування позитивно впливає інтерес до змісту вірша. Швидко запам'ятовування залежить від настанови на запам'ятовування, від мотивації (для чого потрібно?): читання мамі й бабусі, для виступу на святі, виступити перед малятами.

Загадки

У старшому дошкільному віці діти оволодівають операціями порівняння, зіставлення, узагальнення, можуть самостійно ро-

бити висновки. У цьому віці в них проявляється чутливість до смислових відтінків слова, вони починають розуміти образні вирази в літературних творах.

У роботі з п'яти-шестирічними дітьми використовують загадки різноманітної тематики: про тварин, птахів, рослини, явища природи, предмети побуту, транспорт, про людину, грамоту, книгу тощо.

Старшим дошкільникам можна загадувати загадки і народні, і літературні; серед них можуть бути і лаконічні, і з детальним описом. Характеристика предметів може бути короткою, але серед ознак обов'язково повинна бути суттєва, характерна. Окрім загадок, у яких називаються ознаки предмета, дітям вже є доступними й зрозумілими загадки із використанням метафори (прихованого порівняння). Наприклад, загадка про зуби: «Повен хлівець білих овець». Використання таких загадок сприяє тому, що діти починають вживати метафоричні вирази у своєму мовленні, яке завдяки цьому стає більш образним і виразним.

У цьому віці особливе місце посідає складання дітьми загадок. Найчастіше вони роблять це за зразком. Важливо, щоб у такому творчому процесі брав участь дорослий.

БАЙКА

Значні труднощі викликає в дошкільників розуміння алегоричного змісту байки. Байка — це стисле повчальне оповідання, найчастіше віршоване. У байці завжди є висновок, який називають мораллю. Мораль подається в кінці твору, рідше — на початку.

Діти люблять слухати байки, але сприймають їх як казку про тварин. Алегорія байки не зрозуміла малятам без допомоги вихователя. Щоб допомогти їм зрозуміти іносказання, вихователь нагадує який-небудь відомий їм факт і проводить аналогію зі змістом байки. У хрестоматії наведено твори видатного українського байкаря Л. І. Глібова.

ПОВІСТЬ

Повість — літературний прозаїчний твір, у якому, на відміну від оповідання, зображується не одна подія, а низка подій з життя героя. До кола читання сучасної дитини належать різно-

манітні повісті вітчизняних та зарубіжних авторів: В. З. Нестайко «Пригоди близнят-козенят», Н. Л. Забіла «Дивовижні пригоди хлопчика Юрчика та його діда», А. М. Толстой «Пригоди Буратіно», Дж. Родарі «Пригоди Цибуліно».

Читання повісті дає дитині можливість довго стежити за життям і пригодами одного героя, привчає оцінювати його вчинки, виявляти своє ставлення до них, навчає зберігати в пам'яті прочитане й зв'язувати частини тексту. Читання такої книги стає особливо захоплюючим, якщо найцікавіші розділи читаючи повторно. Важливо правильно розділити твір на частини, кожна з яких повинна бути закінченою.

Матеріали хрестоматії можуть бути використані для читання і розповідання дітям, розучування напам'ять, формування навичок переказу, збагачення й активізації словникового запасу тощо.

**ТВОРИ ДЛЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
(ШОСТИЙ РІК ЖИТТЯ)**

ОБРЯДОВА ПОЕЗІЯ

❁ ЗАСІВАНКИ, ЩЕДРІВКИ, КОЛЯДКИ ❁

ЩЕДРІВОЧКА ЩЕДРУВАЛА

Щедрівочка щедрувала,
Під віконце підбігала:
— Чи ти, тітко, наварила,
Чи ти, тітко, напекла?
Неси мені до вікна
І вареник, і пиріг,
Неси швидше на поріг!
Як гаряче — давай нам.
Як холодне — нехай вам.
А в нашої неньки
Рученьки біленькі,
Кругом столу ходить,
Варенички робить.

СВЯТИЙ МИКОЛАЙ

Святий Миколаю,
Я тобі замовляю:
Принеси дітям казку
І матусину ласку.
Принеси нам любові,
Дні щасливі, чудові.
Дай небесної сині
Дорогій Україні!

Валентина Козак

СІЮ, СІЮ, ПОСІВАЮ

Сію, сію, посіваю,
З Новим роком всіх вітаю,
Щастя й радості бажаю!
У щасливій вашій хаті
Щоб ви всі були багаті,
Щоб були усі в оселі
І щасливі, і веселі!

ІЗ РІЗДВОМ!

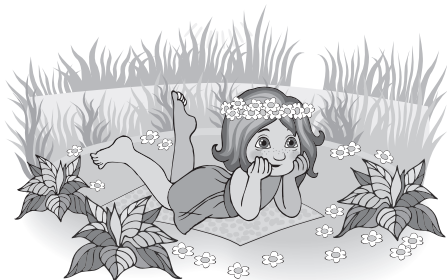
Біг Іванко по льоду
Й загубив там коляду.
Нумо, хлопці, не гуляйте,
Швидше коляду шукайте!
Хлопці коляду знайшли,
Привітати вас прийшли.
Із Різдвом Святим!
Будьте здорові!

КОЛЯДКА

Коляд, коляд, колядниця,
Добра з медом паляниця,
А без меду не така,
Дайте, дядьку, п'ятака.
Одчиняйте скриньку,
Та давайте сливку,
Одчиняйте сундучок
Та давайте п'ятачок.

❁ КУПАЛЬСЬКІ ПІСНІ ❁

ЗАПЛЕТУ ВІНОЧОК...

Заплету віночок,
Заплету шовковий,
На щастя, на долю,
На чорнії брови.

Та й пущу віночок
На биструю воду,
На щастя, на долю,
На милого вроду.

Ой пливи, віночку,
Тихо за водою,
На щастя, на долю,
Миловому за мною.

Ой поплив віночок
Тихо за водою,
Серденько дівоче
Забрав із собою,

Ой пливи, віночку,
Та по синій хвилі,
До тієї хати,
Де живе мій милий.

КУПАЛО

— Купало, Купало!
Де ти зимувало?
— Зимувало в лісі,
Ночувало в стрісі,
Зимувало в пир'ячку,
Літувало в зіллячку! Гу!
У вишневім садочку
Скопаю я грядочку,
На посію квіточок
На Купала на віночок.

✿ УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ІГРИ ✿

ПОДОЛЯНКА

Діти водять хоровод, а один, хто стоїть у колі, робить рухи, що відповідають змісту пісні.

Десь там, десь там подолянка була,
Десь там молоденька була,

Отут вона впала,
До землі припала.
Устань, устань, подоляночко,
Промий очки, як скляночки,
Та візьмися в бочки,
Та поскачи скочки.
Скачи, скачи понад бродом,
Як рибонька попід льодом.
Візьми собі панну, которую крайню,
Візьми собі паничка, которого крайничка.

Той, хто посередині, вибирає когось з кола замість себе, і гра продовжується.

ПЕРСТЕНЕЦЬ

Діти сідають рядком і складають руки долонями до купи. Хтось один відходить убік, а котрась дівчинка затуляє між долонями перстенець (квіточку, листочок). Дитина, яка відійшла, довертається, а гурт хором звертається до неї.

Гадуль, гадуль, гадулька!
Десь там моя зозулька
По полю літала,
Золоте пір'я збирала.
Вий, вий, завивай!

Дитина вгадує, у кого перстенець, і каже:

Ти, Оксанко, перстень дай!

Євген Гуцало

